

Kunnskapsdepartementet

Vår ref: 30. april 2008
kav/hff

Teknas hørings svar til Stjernø-utvalgets rapport, NOU 2008:3 ”Sett under ett”

Tekna takker for invitasjon til å komme med høringsinnspill til NOU 2008:3. Under følger våre synspunkter på Stjernø-utvalgets rapport.

1. Virkelighetsbildet og fremtidsscenarioer

Tekna deler utvalgets uro for en utvikling som fører til at forskningsmiljøer blir små og smale, institusjonenes tilbud for like, og kvaliteten på studietilbud for lav. Tekna stiller seg likevel undrende til at utvalgets flertall legger som premiss at det ikke lenger er et skille mellom universiteter og høyskoler. Tekna mener også den forventede utviklingen som skisseres (Kap 5.3) er for dårlig fundert til å være et utgangspunkt for å skissere løsninger. Fremtidsbildet tar for eksempel ikke inn over seg de positive samarbeidsmønstrene som er i ferd med å utvikle seg under dagens system.

Utvalget berører ikke situasjonen for teknisk- naturvitenskapelige fag spesielt, noe Tekna vil anbefale at departementet gjør i sin oppfølging. Det er innenfor disse fagområdene at rekrutteringsutfordringene sannsynligvis blir størst i årene som kommer, der forskning krever en omfattende satsing på infrastruktur og utstyr, og dermed at behovet for en strategisk nasjonal satsing og samordning er størst.

2. Institusjonsstruktur og rollefordeling mellom universiteter og høyskoler

Tekna mener de foreslåtte strukturendringene med sammenslåing til store landsdelsuniversiteter (Prosess – og differensieringsmodellen Kap 6.5.) ikke svarer på utfordringene for høyere utdanning i Norge og stiller seg bak særmerknaden til Marianne Harg (Kap 23). Tekna er redd strukturdiskusjonen kan bli en avsporing fra det som er de virkelige utfordringene for institusjonene: nemlig å sikre kvalitativt gode og relevante utdanninger og flere fremragende forskningsmiljøer. I stedet for å etablere helt nye løsninger, bør det bygges videre på de strukturer som i dag finnes, men ut fra mål om at de ulike institusjonstypene har tydeligere rolle i det samlede universitets- og høyskolesystemet.

Det oppleves i dag som et problem at mange høyskoler ønsker å bli universiteter. Det er derfor viktig å etablere en politikk for tydeligere rolle- og arbeidsdeling som bygger på institusjonenes egenart. Elementer til en tydelig rollefordeling:

- Universitetenes primære oppgave er å gi utdanning på høyere grads nivå, sikre breddeforskning og forskning på høyt internasjonalt nivå.

- Hver høyskole bør utvikle en særpreget profil, med vekt på kortere profesjonsutdanninger med høy kvalitet.
- Flere høyskoler vil ha tilbud om noen master- og doktorgradsutdanninger der de har særlig kompetanse.
- Kontakten med lokalt arbeidsliv vil være spesielt viktig for å utvikle gode profesjonsutdanninger og relevant forskning ved høyskolene.

Det er behov for en bedre samordning av høyere utdanning i Norge for å sikre god utnyttelse av samfunnets ressurser, særlig innenfor de teknisk- naturvitenskapelige fag. Samarbeid og eventuelt samorganisering mellom institusjoner må imidlertid skje på frivillig basis, og utgangspunktet bør være mulighet for faglige synergier. Teknas etatsgruppe ved NTNU viser til at dette universitetet fortsatt preges av kulturforskjeller og at det fortsatt vil ta tid før NTNU fremstår som et enhetlig universitet etter de politiske vedtatte fusjonene denne institusjonen har vært gjennom. Tekna anbefaler at det foretas en grundig evaluering av fusjonsprosessen ved NTNU både for å gi læring til senere sammenslåingsprosesser i sektoren, og for å vurdere om hensikten med NTNU, nemlig å styrke det nasjonale teknologiske miljøet, er oppnådd.

Tekna mener utredningen mangler analyser av og tiltak for samarbeid mellom universiteter og høyskoler på tvers av landegrensene. Vi ser antydninger til samarbeidsmønstre i Norden og Europa som er viktig både for å sikre gode og relevante utdanninger og for forskning. Tekna mener det er viktig å legge til rette for at norske institusjoner og miljøer samarbeider med utenlandske kunnskapsmiljøer med topp internasjonalt nivå. Samarbeidsavtaler kan for eksempel omfatte utveksling av lærere og studenter og bruk av felles forskningsinfrastruktur. Vi håper den annonserte stortingsmeldingen om internasjonalisering vil ta opp problemstillinger omkring dette.

3. Finansierings- og styringssystem: langsiktig og mer strategisk

Tekna deler utvalgets syn om behovet for en mer fremtidsrettet finansieringsordning enn det gjeldende historisk baserte systemet. Basisfinansiering bør baseres på faktiske kostnader, og den resultatbaserte delen av finansieringen bør reduseres og endre fokus til kvalitet fremfor kvantitet. Dagens tellesystem gjør fagområder med tunge eksperimentelle metoder, eller som involverer arbeid med levende individer, til tapere i konkurranse med fagområder med mer teoretiske metoder. Vi har eksempler på gode forskningsgrupper som taper økonomisk på dette¹

Tekna mener dessuten at langsiktige avtaler mellom institusjon og myndigheter kombinert med strategiske midler både til forskning og undervisning kan bli et godt virkemiddel for strategisk og politisk styring av sektoren. Skal dette fungere må den avtalebaserte andelen av finansieringen være langsiktig og forutsigbar, og samtidig tilstrekkelig til både politisk styring av institusjonenes profil, og for å gi insentiver til samarbeid og arbeidsdeling. Et slikt system for finansiering bør baseres på profil, samarbeid, arbeidsdeling og strategi; og med krav til mål og resultater. Et viktig virkemiddel i en slik styringsmodell er at departementet utvikler en *strategisk* dialog med institusjonene der universitetenes og høyskolenes egne strategier blir balansert mot en nasjonal strategi for sektoren som helhet.

¹ Eksempel: Moser-gruppen ved NTNU publiserer ikke mange artikler, men de publikasjonene som kommer er av meget høy kvalitet, og gruppen er anerkjent som en av de beste i verden innenfor sitt fagområde

Tekna mener at myndighetene bør legge opp til en grundig diskusjon rundt den langsiktige strategien for norsk høyere utdanning, og at en oppfølging av utvalgets utredning kan være en Nasjonal kunnskapsplan der både strategi for sektoren og finansiering av denne blir klargjort for en fireårsperiode. Institusjonene selv bør ha en klar medvirkning i utformingen av denne strategien. Målet med en felles og langsiktig kunnskapsplan er å etablere felles prioriteringer for ressursbruk som gir resultater i form av høy kvalitet i utdanning og forskning, og en større forskningsinnsats i næringslivet. Viktige elementer i en langsiktig kunnskapsplan er valg av finansieringsmodell, investeringer i utstyr og forskningsinfrastruktur og en bedre helhet i utdanningen fra barnehage til forskning, for eksempel når det gjelder realfagspolitikk.

Tekna mener en slik strategisk plan også kan bidra til å styrke institusjonenes autonomi, noe Tekna oppfatter var en av intensjonene med kvalitetsreformen, og som ikke er oppfylt. Ut i fra samme prinsipp mener Tekna at institusjonene også bør få styring over lønns- og personalutgiftene; dvs at den enkelte institusjon forhandler om alminnelige lønnsbestemmelser med de ansattes organisasjoner.

4. Sterke og gode forskningsmiljøer

Tekna deler utvalgets analyse om at det er behov for å gjøre grep for å sikre fortsatt utvikling av gode norske forskningsmiljøer som kan konkurrere om forskere og forskningspartnere internasjonalt. Utvalget viser til at ordningen med forskerskoler bør utvikles for å sikre rekruttering og gode forskningsmiljøer rundt en stipendiat. Tekna støtter dette, og mener begrepet forskerskole bør konkretiseres mer enn det som fremgår i utvalgets innstilling. Tekna mener at en forskerskole skal bidra med:

- En strukturert introduksjon til forskning og forskerrollen
- Sosialt nettverk og fellesskap innenfor et fagområde
- Kjennskap til tilgjengelig infrastruktur og arbeidsmetoder innenfor faget
- Faglige seminar og konferanser i regi av forskerskolen
- Oversikt over relevante eksterne seminarer og konferanser

Ellers vil Tekna peke på at gode forskningsmiljøer vokser frem gjennom forutsigbar og gode rammebetingelser – både når det gjelder infrastruktur og lønns- og arbeidsvilkår. Tekna forventer at den annonserte stortingsmeldingen om rekruttering til forskning adresserer problemstillinger knyttet til dette. Vi vil også peke på at det er behov for en nasjonal strategi for å bygge og drifte en nasjonal infrastruktur for forskning som legger til rette for samarbeid nasjonalt og internasjonalt. Dette gjelder særlig innenfor medisinske og teknisk- naturvitenskapelige fag.

Tekna mener forskningssamarbeid best utvikles ved å ta i bruk nettverks- og finansieringsmodeller som både belønner og stimulerer samarbeid, både om prosjekter og publisering, og med belønning både for de enkelte forsker og for institusjonene. Videre kan gode og kompetente samarbeidsorgan for søknadsarbeid (ikke minst EU-søknader) og felles konsepter i forhold til informasjons- og hjelpesystemer til å administrere forskning bidra til å sikre en god utnyttelse av samfunnets samlede ressurser.

5. Gode utdanninger

Det er behov for virkemidler som gir insentiver for bedre undervisning. Tekna støtter derfor forslaget om innføring av en ordning med Sentre for fremragende undervisning.

Vi vil samtidig understreke betydningen av rammene rundt forskning og den forskningsbaserte undervisningen. Spesielt for de eksperimentelle utdanningene er kvaliteten i undervisningen og forskningen avhengige av forskningsbetingelsene. For å nå målet om en heving av kvaliteten i høyere utdanning, vil en generell sikring av betingelsene til det vitenskapelige personalet ha en samlet større effekt enn opprettelser av ulike sentre for fremragende.

Når det gjelder strukturen i utdanningene, mener Tekna det er viktig å bevare den 5-årige profesjonsutdanningen innenfor de teknisk- naturvitenskapelige fag. Denne utdanningen er spesielt viktig for å sikre rekruttering til vitenskapelige stillinger.

6. Tiltak for å sikre samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet

Utvalget diskuterer i liten grad samarbeidsformer mellom utdanningssektoren og næringslivet. Tvert imot mener Tekna at flertallets forslag om strukturreform kan bidra til å minke samarbeid og forståelse mellom universitet/høyskole og arbeidslivet: De siste årene er utdanningsinstitusjonenes tilknytning til arbeidslivet forsterket ved at flere styremedlemmer har bakgrunn fra bedrifter og organisasjoner i regionalt arbeidsliv. Store institusjoner vil gi færre styreverv med totalt færre eksterne representanter og derigjennom en smalere representasjon fra arbeidslivet. Dette er en uheldig utvikling – særlig med tanke på høyskolens rolle som driver for regional utvikling.

Tekna vil ellers peke på at den tiltakende akademiseringen av høyskolene har åpenbare fordeler, men også noen ulemper, hvor den mest alvorlige er en fare for redusert praktisk relevans for regionalt næringsliv og offentlig virksomhet. For eksempel var betingelsen for fast ansettelse i ingeniøruddanningene tidligere minst tre års industriell erfaring, mens det nå er i ferd med å bli krav om doktorgrad. Et annet eksempel er NOKUTs krav om et visst omfang av førstekompetanse ved profesjonsutdanningene, mens tilsvarende krav om industriell erfaring er fraværende.

Ordningen Norwegian Centres of Expertise (NCE) har vist seg virkningsfull for utvikling av gode regionale nettverk der både næringsliv, kunnskapsinstitusjoner og offentlige myndigheter deltar. Dette er arenaer som i sterkere grad kan benyttes i utviklingen av kunnskapsinstitusjonenes faglige profil.

Tekna mener at følgende tiltak vil bidra til å styrke samarbeidet mellom utdanning og arbeid:

- Likestille krav om relevant arbeidserfaring med krav til akademiske meritter når det gjelder tilsetting til de korte profesjonsutdanningene
- Forsterke NCE-ordningen for å bidra til å utvikle høyskolene faglige og regionale profil

Tekna ønsker også virkemidler som stimulerer til økt bruk av representanter fra næringslivet både til undervisning og veiledning i høyere utdanning, og som gjør det enklere for studenter å søke relevant arbeidspraksis i feriene.

7. Styring og ledelse av institusjonene

Tekna mener eksisterende lovverk for ledelse og styring av den enkelte institusjon gir grunnlag for gode styringsformer som er tilpasset den enkelte institusjon. Det er viktig at ledelsesfunksjonene ved universiteter og høyskoler videreutvikles og profesjonaliseres. Teknas studenter og stipendiater påpeker at deres gruppers respektive rettigheter ikke er berørt i utredningen, og at dagens system for medvirkning må hegnes om.

8. Forhold for ansatte - likestilling

Tekna mener at enkle, effektive og konkrete tiltak for økt likestilling i høyere utdanning kan være:

- Bedring av lønnsvilkårene i sektoren generelt
- Utbygging av universitetsbarnehageplasser for vitenskapelig ansatte i nærhet til arbeidsplass
- Etablering av mentorordninger
- Etablering av en praksis der man ved ansettelsesvurderinger tar med i betraktning antall publikasjonsaktive år for å sikre at svangerskapspermisjon ikke virker negativt

Slike virkemidler vil også kunne stimulere en generell rekruttering til akademia, og har de fordelene at de i mange aspekter er mer kjønnsnøytrale enn tiltak som aktiv kjønnskvoltering.

Tekna vil i denne sammenheng også minne om at bruk av midlertidig ansettelse både etter arbeidsmiljøloven og etter tjenestemannsloven er vurdert som en unntakssituasjon. Ordningen bør derfor avvikles for det alt vesentlige, mot at arbeidstakerne må akseptere styringsrett mht omorganisering som for øvrige arbeidstakere.

Tekna håper disse innspillene kan gi et godt grunnlag for departementets videre oppfølging av Stjernø-utvalget.

Med vennlig hilsen

Tekna – Teknisk-naturvitenskapelig forening

Kåre Rygg Johnsen
generalsekretær